

ประชาธิปไตยไทยนิยม*

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์¹

(วันที่รับบทความ: 8 มีนาคม 2561; วันที่แก้ไขบทความ: 3 กรกฎาคม 2561; วันที่ตอบรับบทความ: 3 สิงหาคม 2561)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ประชาธิปไตยไทยนิยม” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายและลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยตัวแทน กึ่งประชาธิปไตย รวมทั้ง “ระบอบประชาธิปไตยไทยนิยม” เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับระบอบการเมืองในชื่อดังกล่าวว่ามีความหมายอย่างไร และได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไทยอย่างไร

ระบอบประชาธิปไตยทางตรงในยุคคลาสสิกได้ถือกำเนิดขึ้นหลายร้อยปีก่อนคริสต์ศักราชในนครรัฐกรีก โดยการเปิดโอกาสให้พลเมืองทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง หลังจากนั้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนจึงถือกำเนิดขึ้นซึ่งเราเรียกว่ากระแสคลื่นลูกที่หนึ่ง โดยเฉพาะประชาธิปไตยใน สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส เป็นต้น ต่อมากระแสคลื่นลูกที่สองได้เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่งถึงต้นทศวรรษ 1960 ผลของสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ประเทศที่พ่ายแพ้สงครามถูกทำให้เป็นประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นเยอรมนีตะวันตก อิตาลี และญี่ปุ่น และพันธมิตรยุโรปตะวันตกในระหว่างสงคราม รวมทั้งประเทศเกิดใหม่อย่างอิสราเอล และประเทศที่ได้รับเอกราชจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจในอดีตโดยเฉพาะอังกฤษ ได้แก่ อินเดีย เป็นต้น

กระแสคลื่นลูกที่สามของการทำให้เป็นประชาธิปไตยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1974 และต่อเนื่องไปจนถึง ค.ศ. 1991 เป็นการสิ้นสุดของการปกครองโดยเผด็จการฝ่ายขวาในประเทศยุโรปตอนใต้ อาทิ กรีซ โปรตุเกส และ สเปน ในทศวรรษ 1970 และในบรรดาประเทศละตินอเมริกา ในช่วงทศวรรษ 1980 ติดตามด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและบรรดาประเทศบริวารในยุโรปตะวันออก ในช่วงปลายของทศวรรษ 1980 ภายใต้อิทธิพลของกระแสคลื่นลูกที่สามนี้ หลายประเทศในหลายทวีปต่างปรับเปลี่ยนไปสู่ประชาธิปไตยใหม่ เหลือเพียงไม่กี่ประเทศที่ยังเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” หรือ “กึ่งประชาธิปไตย” ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย

โดยในสถานการณ์ทางการเมืองปัจจุบัน มีการกล่าวขานนามของระบอบการเมืองแบบใหม่ว่า “ประชาธิปไตยไทยนิยม” ซึ่งคงไม่ต่างอะไรจากคำกล่าวขานในอดีตที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ หรือ ประชาธิปไตยจำแลงนั่นเอง การเมืองของประเทศไทยจึงยังคงอยู่ในวังวนระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตย ในขณะที่โลกพัฒนาการไปข้างหน้าและประเทศส่วนใหญ่ต่างก้าวไปสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มากขึ้น ประเทศไทยกำลังติด “กับดัก” ของตนเอง โดยย่ำเท้าอยู่กับที่ระหว่างประชาธิปไตยครึ่งใบกับประชาธิปไตยจำแลงที่แปลงกายด้วยนามที่ไพเราะว่า “ประชาธิปไตยไทยนิยม”

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยทางตรง, ประชาธิปไตยตัวแทน, กึ่งประชาธิปไตย, ประชาธิปไตยไทยนิยม

* บทความวิชาการ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹ ศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, E-mail: thirapat.ser@stou.ac.th

Thai Popular Democracy*

Thirapat Serirangsan¹

(Received: March 8, 2018; Revised: July 3, 2018; Accepted: August 6, 2018)

Abstract

According to the article “Thai popular democracy”, the main purpose is to identify the characteristic of democracy in different ways such as direct democracy, representative democracy and semi-democracy, including Thai popular democracy that is currently presented by Thai political leader. This would be demonstrated in details regarding to the concept and its criticism in order for prediction the trend of Thai political democracy to come about in a near future.

In classical period, the idea of direct democracy is the most significant contributions of the ancient Greeks which offered the people to decide on the policy initiatives directly. After that, representative democracy was begun as a first wave of democracy in the 18th and 19th century, particular in the United States of America and, the United Kingdom and France, following by West Germany, Italy, Japan, Israel and the country in West Europe together with country colonized by British as India.

The third wave of democracy had started in the year of 1974 and continuing to 1991, there was a termination of right-wing politics in various countries in South Europe naming Greece, Portugal and Spain (1970), Countries in Latin America (1980), and coming after by the dissolution of the Soviet Union and its protectorate, specifically in East Europe at the end of the year 1980.

Because of the third wave phenomenon, there is a transformation of many states to new democracy, nevertheless some countries have still been semi-democracy. Take Thailand for example and named as Thai popular democracy.

Most importantly, the rapid development experiences in today’s world and many countries have been under the complete democratic government, while Thailand has been ruled by a military junta which are semi-democracy and dictatorship that is known as Thai popular democracy. This would mean that Thailand government dragged its feet in the development and hardly changes as unrecoverable country.

Keywords: Direct democracy, Representative democracy, Semi-democracy, Thai popular democracy

* Political Science Program, Sukhothai Thammathirat Open University

¹ Professor, Political Science Program, Sukhothai Thammathirat Open University, E-mail: thirapat.ser@stou.ac.th

บทนำ

บทความวิชาการเรื่อง “ประชาธิปไตยไทยนิยม” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายและลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ อาทิ ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยตัวแทน กึ่งประชาธิปไตย (หรือประชาธิปไตยครึ่งใบ ที่คนไทยนิยมใช้เรียกระบอบเผด็จการอำนาจอานิยม) รวมทั้งระบอบการเมืองที่มีการเรียกขานกันในประเทศไทยปัจจุบันว่า “ระบอบประชาธิปไตยไทยนิยม” ทั้งนี้เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตยของไทยในอนาคตระยะใกล้ ๆ

นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2000) เป็นต้นมา โลกยุคสงครามเย็นได้คลี่คลายความขัดแย้งลงไปในระดับหนึ่ง อย่างน้อยความรุนแรงของความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างเสรีนิยมประชาธิปไตยกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด การขยายตัวของระบอบประชาธิปไตยที่แผ่ขยายไปทั่วโลกปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งกว่ายุคสมัยใด ว่าเรากำลังมีชีวิตอยู่ในยุคประชาธิปไตย เพราะนับเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ประชาชนส่วนใหญ่ของโลกมีชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของประชาธิปไตยที่ยืนหยัดอย่างสง่างามมากกว่ายุคสมัยใด และสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของโลกในช่วงสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 เราจะพบว่าในช่วงระยะสั้น ๆ ในช่วงปลายของศตวรรษที่แล้ว ระบอบประชาธิปไตยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและทวีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การขยายตัวของประชาธิปไตยปรากฏนับตั้งแต่ยุโรปตะวันออก แอฟริกา เอเชีย ไปจนถึงละตินอเมริกา

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมีความสำคัญโดยตัวของมันเอง ซึ่งได้สะท้อนถึงการแตกกิ่งก้านสาขาในระดับนานาชาติที่ทวีจำนวนมากขึ้นในอัตราที่รวดเร็วอย่างไม่น่าเชื่อ ทำให้โลกของเรามีความสงบสุขมากขึ้น และมีเวลาที่จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยมักเสริมสร้างความสงบสุขและสันติภาพ ควบคู่ไปกับความความมั่งคั่งหรืออัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ประเทศเหล่านี้จะร่วมกันสร้างบรรยากาศของความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มากกว่ากลุ่มประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

ในการศึกษาทางการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ (Comparative politics) มักมีการศึกษาเปรียบเทียบระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบต่าง ๆ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ประชาธิปไตยทางตรงที่เกิดขึ้นในนครรัฐกรีกเมื่อกว่าสี่ร้อยปีก่อนคริสตกาล และแผ่ขยายออกไปสู่ประชาธิปไตยตัวแทนในช่วงยุคกลางของยุโรปเป็นต้นมาและนำไปสู่ประชาธิปไตยในรูปแบบอื่นๆที่มีการขนานนามแตกต่างกันออกไป

นับตั้งแต่การล่มสลายของกำแพงเบอร์ลิน นำไปสู่การรวมตัวของชนชาติเยอรมันจนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลังจากนั้นจึงนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการหลุดพ้นของประเทศในยุโรปตะวันออกจากการปกครองโดยลัทธิคอมมิวนิสต์มาสู่โลกประชาธิปไตย ก่อนที่จะเกิด

การเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาในโลกที่สามซึ่งเคยเป็นอดีตอาณานิคมทั้งหลายจากที่เคยเป็นเผด็จการทหาร หรือเผด็จการพลเรือนก็ตามมาสู่โลกประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน

ประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy)

ประชาธิปไตยคือรูปแบบของระบอบการเมืองการปกครองประเภทหนึ่ง ที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจของประชาชนตั้งแต่ระดับพื้นฐานของสังคมกับประชาชนในระดับต่างๆ โดยที่รัฐบาลมุ่งเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างสันติวิธี แต่มันก็เป็นเพียงอุดมคติและความปรารถนาเท่านั้น ซึ่งเราไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจประชาธิปไตยได้ โดยเพียงแต่ดูตัวอย่างของประเทศต่างๆ ในช่วงเวลาเดียวกันเท่านั้น แต่เราควรพิจารณาอุดมการณ์ประชาธิปไตยทั้งในแง่ของการเป็นระบอบการเมืองการปกครองและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งแน่นอนที่สุดความตึงเครียดระหว่างอุดมการณ์ที่สูงส่ง กับความจริงที่ไม่สร้างสรรค์โดยตัวของมันเองได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขของการเป็นประชาธิปไตยด้วย (Dahl, 2000: 246-51)

อะไรคือหลักการสำคัญของประชาธิปไตย สาระสำคัญประการแรกก็คือการปกครองตนเอง (self-rule) คำว่า “ประชาธิปไตย” นี้มาจากภาษากรีกที่ว่า “demokratia” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการปกครอง (kratos) โดยประชาชน (demos) ประชาธิปไตยในยุคเริ่มต้น คำว่าประชาชนหรือพลเมืองจะต้องมีคุณสมบัติและมีฐานะ แต่มิได้หมายความว่า เป็นการปกครองโดยอาศัยการเลือกตั้งผู้ปกครอง ตรงข้ามรูปแบบของประชาธิปไตยทางตรงคือรูปแบบของการปกครองตนเองโดยพลเมืองที่มีวุฒิภาวะในลักษณะของการตัดสินใจร่วมกัน ภายใต้สภาวะแวดล้อมของความเท่าเทียมกัน (equality) และการปรึกษาหารือร่วมกัน (deliberation) ในระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้น รัฐและสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จุดกำเนิดแรกเริ่มของระบอบประชาธิปไตยทางตรงอยู่ที่นครรัฐเอเธนส์โบราณ ระหว่าง 461 ถึง 322 ปีก่อนคริสตกาล เอเธนส์เป็นนครเล็ก ๆ หรือชุมชนเมือง (city-community) ที่มีระบบการเมืองที่เป็นอิสระ ประกอบด้วยชุมชนเมืองและชนบท โดยประมาณการจำนวนพลเมือง 40,000 คน (Hansen, 1991: 90-94) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกๆของการปกครอง เอเธนส์ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่อริสโตเติล สรุปไว้ว่า “คนที่ปกครองแล้วจะต้องถูกปกครอง”^{*} หลักการนี้ถูกนำไปใช้ในสถาบันการเมือง

^{*} ระบอบประชาธิปไตยของอริสโตเติล คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกตำแหน่งมาจากการเลือกตั้ง ยกเว้นตำแหน่งที่ต้องอาศัยประสบการณ์และทักษะความชำนาญพิเศษ ไม่มีผลตอบแทนสำหรับการดำรงตำแหน่ง หรือหากจะมีบ้างก็จำนวนเล็กน้อย ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งค่อนข้างสั้น และไม่สามารถควบบสองตำแหน่งได้ ยกเว้นตำแหน่งทางทหาร คณะลูกขุนได้รับการเลือกจากพลเมืองทั้งหมดและทำหน้าที่ตัดสินคดีสำคัญๆเท่านั้น สภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดกว่าองค์กรหรือสถาบันการเมืองอื่นๆ และผู้ที่ดำรงตำแหน่งในสภาจะต้องมาทำหน้าที่คณะลูกขุนหรือผู้พิพากษาจะได้รับผลตอบแทน

ต่าง ๆ ของการปกครองภายในเมืองนั้นๆ พลเมืองทั้งหมดสามารถเข้าร่วมประชุมในสภา โดยมีฐานะเป็นทั้งสภาการปกครองและคณะลูกขุนพลเมือง นครรัฐเอเธนส์โบราณจึงเป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยทางตรง

ในประวัติศาสตร์ของการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรงในนครรัฐเอเธนส์ ในการประชุมสภาประชาชน พลเมืองเพศชายที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี จึงจะมีสิทธิในการเข้าประชุมได้ และสามารถออกเสียงโดยอิสระ ไม่ใช่ในนามของตัวแทนผู้ใด สภาประชาชนจะประชุมกันประมาณ 40 ครั้งในรอบหนึ่งปี โดยพิจารณาวาระต่าง ๆ ที่สำคัญ รวมทั้งในประเด็นเกี่ยวกับสงครามและสันติภาพซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของอาณาจักร (Hague and Harrop, 2004: 36)** ในมุมมองของอริสโตเติล สถานที่คือองค์กรที่มีอำนาจสูงสุด(Aristotle, 1962 edn: 237) เป็นองค์กรแห่งอำนาจอธิปไตยที่ไม่ได้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร สภาประชาชนเป็นสถานที่พุดแสดงความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนโดยพลเมืองที่เข้าร่วมประชุม และรองรับอำนาจการบริหารของสภาบริหารที่ประกอบด้วยพลเมืองจำนวน 500 คนที่มีอายุมากกว่า 30 ปี และถูกเลือกไปทำหน้าที่ในวาระ 1 ปี ด้วยระบบการหมุนเวียนของสภาบริหาร เพื่อสนองตอบต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองโดยพลเมือง

แฮนเซน (Hansen, 1991: 249) ได้อธิบายความไว้วางใจในสามของพลเมืองในนครรัฐเอเธนส์มีโอกาเข้ามาทำหน้าที่ในสภาประชาชน ในช่วงชีวิตหนึ่งของพวกเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจในการปกครองตนเอง และเราจะไม่มีโอกาสได้พบเห็นในยุคประชาธิปไตยยุคใหม่

ในช่วงสุดท้ายของประชาธิปไตยในเอเธนส์มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยคณะลูกขุนจำนวนหลายร้อยคนที่ได้รับการสุ่มจากอาสาสมัคร โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของการเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย ซึ่งประชาชนสามารถดำเนินการได้เอง รวมทั้งการจัดการกับกลุ่มที่ต่อต้านการปกครองแบบนครรัฐ ศาลมีอำนาจค่อนข้างมากในการลงโทษประชาชนทุกคนได้ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับสูงหรือไม่ก็ตาม

ขอบเขตของการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยทางตรงของชาวเอเธนส์ค่อนข้างมีขอบข่ายกว้างขวาง โดยการกำหนดให้บรรดาขอบเขตทางการเมืองทั้งหมดซึ่งประชาชนคาดหวังไว้ว่าจะทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยลักษณะของการเมืองแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์เป็นกิจกรรมสมัครเล่น ซึ่งถูกควบคุมโดยพลเมืองเพื่อการพัฒนาตัวของพวกเขาและการเปิดกว้างของชุมชน แน่นนอน

** เกณฑ์ของความเป็นพลเมืองเอเธนส์ บางตำราให้ข้อมูลว่าเมืองนี้ประกอบ ดังต่อไปนี้ (1) ต้องเป็นเพศชาย (2) มีบิดาเป็นพลเมืองเอเธนส์ (3) ต้องมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไป (ซึ่งไม่ตรงกับข้อมูลของ Hague and Harrop(2004: 36) ที่ให้ข้อมูลว่าพลเมืองเอเธนส์ที่จะเข้าประชุมในสภาได้จะต้องมีอายุอย่างน้อย 20 ปี นอกจากนั้นการหมุนเวียนเข้าประชุมในสภาประชาชนในแต่ละปีใช้วิธีการจับฉลากหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกัน ดูรายละเอียดใน A.H.M.Jones.1957), M.I.Finley. (1985), David Stockton.(1990), Hansen(1991).

ที่สุดพลเมืองเหล่านั้นคงไม่ปิดหูปิดตาตัวเองเพื่อเพียงประชาธิปไตยเล็กๆของนครรัฐเอเธนส์ ซึ่งมีข้อที่น่าสังเกต ดังนี้

1) ความเป็นพลเมืองถูกจำกัดเพียงเหล่าชนชั้นนำกลุ่มเล็กๆ โดยถือเอาการกำเนิดในนครรัฐและเป็นเพศชาย โดยมีบิดามารดาเป็นพลเมืองเอเธนส์ นอกเหนือจากคุณสมบัติเหล่านี้ แม้จะเป็นเพศชายรวมทั้งเพศหญิง ทาส และชาวต่างชาติก็ไม่มีสิทธิในความเป็นพลเมือง สตรีไม่มีบทบาทต่อสาธารณะ ทาสย่อมขาดคุณสมบัติพื้นฐาน แต่ก็อาจได้รับการยกเว้น เมื่อพวกเขาอุทิศตนเองเพื่อกิจการของสาธารณชน (Finley, 1985)

2) การมีส่วนร่วมในการประชุมไม่มากเหมือนอย่างที่ชาวเอเธนส์คาดหวังไว้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการประชุมสภา ถึงแม้ว่าจะมีการให้คำตอบแทนผู้มาเข้าร่วมประชุมก็ตาม

3) ประชาธิปไตยของชาวเอเธนส์เป็นระบอบที่ไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ เพราะเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากและสิ้นเปลือง เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการสมัยใหม่ ระบบของชาวเอเธนส์ถูกมองว่าเป็นเรื่องของการสูญเสียเวลาโดยใช่เหตุ ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และมีวิธีการที่สลับซับซ้อนของการปกครองในสังคมเล็กๆ ซึ่งไม่อาจประยุกต์ใช้ได้ในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งประชาชนต้องใช้เวลาเกี่ยวกับการงานต่างๆ มากมายและผลลัพธ์ยังน่าสงสัยอยู่ว่าจะมีสัมฤทธิ์ผลหรือไม่

4) หลักการปกครองตนเองไม่ได้นำไปสู่นโยบายที่ถูกต้องและมั่นคงได้เสมอไป หากปราศจากระบบราชการที่เข้มแข็งและการปกครองที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ย่อมนำไปสู่การล่มสลายของนครรัฐเอเธนส์ภายหลังจากการพ่ายแพ้สงคราม

ประชาธิปไตยแบบเอเธนส์ได้เดินทางมาถึงทางตัน ด้วยข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับจำนวนพลเมืองที่มีการขยายตัวมากขึ้น เหมือนดังที่ไฟเนอร์ (Finer, 1997: 368) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “นครรัฐคือชุมชนทางการเมืองเล็กๆ ที่มีอุปสรรคเกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชน และจุดประจักษ์ของการสืบต่ออำนาจการปกครอง อย่างไรก็ดีตามเป็นระยะเวลามากกว่าร้อยปีที่ประชาธิปไตยเอเธนส์สามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง มันเป็นสูตรสำเร็จของการปกครองที่กลายเป็นตัวอย่างของการเมืองของชนชาวกรีก นครรัฐเอเธนส์ได้พิสูจน์ว่าประชาธิปไตยทางตรงนั้นสามารถไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และยิ่งไปกว่านั้นไฟเนอร์ (Finer, 1997: 371) ยังชี้ให้เห็นอีกว่า ผลผลิตของชาวเอเธนส์ได้กลายเป็นแนวทางของการเมืองในโลกตะวันตก “ชาวกรีกได้สร้างแบบอย่างที่สำคัญของการเมืองการปกครองของโลกยุคปัจจุบัน ประการแรก คือแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง (citizen) ซึ่งแตกต่างหรือตรงข้ามกับชนชั้นไพร่ (subject) และประการที่สอง คือผลผลิตของการเป็นประชาธิปไตย”

ประชาธิปไตยเสรีนิยมโดยผู้แทนราษฎร

ความแตกต่างระหว่างประชาธิปไตยคลาสสิกในยุคนครรัฐเอเธนส์กับประชาธิปไตยสมัยใหม่ในโลกยุคปัจจุบันมีความชัดเจน ทั้งนี้ ความเป็นพลเมืองในยุคประชาธิปไตยคลาสสิกมักอยู่ในบรรดาชนชั้นนำ แต่ในยุคปัจจุบันมันขยายตัวไปสู่ประชาชนทั่วไปที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และความแตกต่างเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างคนในสองยุคนั้นปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนและอย่างมีนัยสำคัญ

ประการแรก ประชาธิปไตยในโลกยุคปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยตัวแทนมากกว่าที่จะเป็นประชาธิปไตยทางตรงแบบเดียวกับที่เกิดขึ้นในอดีตยุคโบราณ หลักการของประชาธิปไตยได้เปลี่ยนแปลงจากการปกครองตนเองหรือรัฐบาลที่ปกครองตนเองมาเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง การปรับเปลี่ยนที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนของการเลือกตั้งระหว่างยุคโบราณกับยุคสมัยใหม่ ก็คือ ชนชาวกรีกมีทรรศนะว่าการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือของชนชั้นอภิชนาธิปไตย (aristocracy) ซึ่งมีหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคัดเลือกประชาชนที่มีคุณภาพสำหรับทำหน้าที่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ หรือตำแหน่งงานในเชิงเทคนิคที่มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากแนวทางของการปกครองตนเอง อย่างไรก็ตาม สำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตยตัวแทนของโลกสมัยใหม่ การเลือกตั้งกลายเป็นปรากฏการณ์หรือกระบวนการที่มีความจำเป็นของระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว

ประการที่สอง ประชาธิปไตยสมัยใหม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยม ซึ่งขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของรัฐถูกจำกัดโดยรัฐธรรมนูญ ข้อจำกัดนี้อยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างรัฐกับเอกชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาธิปไตยเอเธนส์ในยุคคลาสสิก ที่การดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคลของพลเมืองชาวเอเธนส์ไม่สามารถดำเนินการได้และถูกมองว่าเป็นเรื่องโง่เขลา ประชาธิปไตยในทุกวันนี้เป็นประชาธิปไตยแบบเสรี และสถาบันนิติบัญญัติหรือการออกกฎหมายคืออำนาจสูงสุดเหนือสิ่งอื่นใด

ประชาธิปไตยในโลกยุคสมัยใหม่ถูกดัดแปลงหรือเป็นผลิตผลใหม่ที่เป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่แนวคิดของการปกครองโดยผู้แทนราษฎร ซึ่งในยุโรปมีพัฒนาการมาจากระบอบราชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด อำนาจตกอยู่กับเหล่าบรรดาขุนนางที่ปกครองตามเมืองต่างๆ ในยุคศักดินา สงครามระหว่างพระมหากษัตริย์กับขุนนางและไพร่ ได้ลดทอนอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์และเหล่าบรรดาขุนนาง จนกระทั่งอำนาจได้ถูกถ่ายทอดมายังประชาชนส่วนใหญ่ โดยผ่านมหารัฐสภาที่ประกอบไปด้วยผู้แทนของประชาชนเหล่านั้น

เจมส์ เมดิสัน หนึ่งในผู้สถาปนารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาให้ความเห็นว่าแนวคิดผู้แทนราษฎรหรือการเป็นตัวแทนนั้นมีความมุ่งหมายในการรับใช้ความต้องการของสาธารณะโดยผ่านคนกลางที่ถูกเลือกมาจากพลเมืองที่มีสติปัญญาและมีจิตใจและผลประโยชน์เพื่อตอบสนองประเทศของเขา

ทั้งหลาย (Madison, 1787: 45) ในขั้นตอนดังกล่าวนี้ การเป็นตัวแทนยังคงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของคำว่า “ประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์” (pure democracy)

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 และการปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นผลทำให้ในยุโรป อำนาจได้กระจายตัวไปสู่มวลชนจำนวนมากที่อ่านออกเขียนได้ และผู้แทนราษฎร ได้กลายเป็นตัวแทนของประชาชนจำนวนมากโดยผ่านกระบวนการของการเลือกตั้ง ตามที่โทมัส เพน นักเขียนที่มีกำเนิดเป็นชาวอังกฤษแต่เป็นบิดาผู้ก่อตั้งสหรัฐอเมริกาซึ่งมีผลงานอันลือชื่อ ได้แก่ Right of Man ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1791 และ 1792 โดยเพนได้เขียนไว้ว่า

“ประชาธิปไตยพื้นฐานดั้งเดิม คือการไม่สามารถรองรับการขยายตัวของอาณาเขตและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น มากกว่าการเปลี่ยนแปลงหลักการของมัน มันเป็นข้อจำกัดรูปของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาธิปไตยแบบดั้งเดิมเกิดขึ้นในสังคมที่ปกครองตนเองโดยไม่มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีทางในรูปแบบที่สอง แต่การปกครองโดยผู้แทน เป็นเพราะเรามาถึงระบบของการปกครองที่จำเป็นต้องรองรับกับผลประโยชน์ที่มีความหลากหลาย รวมทั้งการขยายตัวของอาณาจักรและจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น” (Paine, 1969: ed. 180)

บรรทัดฐานของการวัดความสำเร็จของประชาธิปไตยตัวแท่นั้นเป็นสิ่งสำคัญ ในโลกยุคปัจจุบัน สถิติปัญญาของคนยุคโบราณสมัยนครรัฐเอเธนส์ย่อมจะมีข้อจำกัด โดยระบบสาธารณรัฐและจำนวนพลเมือง แต่ประชาธิปไตยสมัยใหม่แบบตัวแทนสามารถรองรับจำนวนพลเมืองมากกว่าหนึ่งพันล้านคน อย่างกรณีของอินเดีย หรือ ชาวอเมริกันมากกว่า 220 ล้านคน โดยการควบคุมของประชาชนจำนวนมากที่มีต่อผู้ปกครองของเขา ในทางทฤษฎี การปกครองของโลกทุกวันนี้ก็เปรียบเสมือนระบบผู้แทนหนึ่งเดียว ขนาดใหญ่ จากทฤษฎีของโทมัส เพน การปกครองแบบผู้แทนราษฎร ได้พิสูจน์ถึงรูปแบบที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปกครองในโลกยุคปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อเข้าสู่ยุคที่สองของประชาธิปไตยแบบสมัยใหม่ แนวคิดดังกล่าวมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับประชาชนผู้มีสิทธิมีเสียง ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมโดยการมีผู้แทนราษฎรจึงเป็นจุดลงตัว เพราะมันเป็นการบูรณาการอำนาจของรัฐบาลประชาธิปไตยที่ถูกจำกัดโดยขอบข่ายการกระทำของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

หัวใจของประชาธิปไตยเสรีนิยมก็คือการมีรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาเสรีภาพของปัจเจกบุคคล รวมทั้งเสรีภาพจากการไม่ตกอยู่ภายใต้ความต้องการของรัฐบาล การปกครองในระบบอนันตลึงค์เสียงข้างมาก แต่ต้องเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันการเป็นทราชย์ของเสียงข้างมาก (Held, 1996) เสรีประชาธิปไตยจึงเป็นจุดลงตัวระหว่างเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและการร่วมมือกันของบรรดาองค์กรทั้งหลาย (collective organization) เป็นการ

ป้องกันเสรีภาพไม่ให้ตกอยู่ภายใต้เงื้อมมือของทรราชย์ และยังมีหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยของทรัพย์สินส่วนบุคคลจากการรุกรานของนาซีไปโดยและม็อบทั้งหลาย การออกแบบระบอบเสรีประชาธิปไตยนี้เกิดขึ้นภายใต้ระบอบการเมืองแบบอเมริกัน ซึ่งถือว่าเป็นระบอบที่ให้เสรีภาพมากที่สุดของบรรดาระบอบประชาธิปไตยทั้งหมด

คลื่นกระแสแห่งการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย

กระแสคลื่นแห่งการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยเป็นกระแสที่มีความรุนแรงและถาโถมไปในทุกอาณาบริเวณของโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ภายหลังจากกำแพงเบอร์ลินถล่มทลายลงเมื่อ ค.ศ. 1989 และติดตามด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ผู้นำของโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ประเทศที่ไม่ได้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยก็มีการปรับเปลี่ยนไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีจำนวนมากขึ้นเป็นทวีคูณ เหมือนดังคำทำนายของฮันติงตัน (Huntington, 1991: 15) เกี่ยวกับกระแสคลื่น 3 ระลอกของการทำให้เป็นประชาธิปไตย

กระแสคลื่นลูกแรกของการทำให้เป็นประชาธิปไตยสมัยใหม่เกิดขึ้นในราว ค.ศ. 1828-1926 คลื่นลูกแรกนี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ มากกว่า 30 ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีการสถาปนาสถาบันทางการเมืองการปกครองที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อาทิ อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย สหราชอาณาจักร แคนาดา ฝรั่งเศส เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ ประเทศแถบสแกนดิเนเวีย และสหรัฐอเมริกา แต่บางประเทศที่เคยสถาปนาระบอบประชาธิปไตยได้หวนกลับไปใช้รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการฟาสซิสต์ และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ หรือไม่ก็เป็นการปกครองโดยเผด็จการทหาร ในช่วง ค.ศ. 1922 ถึง 1942 อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคงเข้มแข็ง โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร จากบทพิสูจน์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว สหรัฐอเมริกาจึงมีบทบาทเป็นประเทศผู้นำของประชาธิปไตยเสรีนิยม ส่วนสหราชอาณาจักรก็เป็นผู้นำของระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทนราษฎร

การเป็นผู้นำประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาในช่วงเริ่มต้นก็หาใช่จะสมบูรณ์แบบเสียทีเดียว เพราะมันยังคงจำกัดอยู่กับชนขาวเพศชายเท่านั้น แต่เมื่อเข้าสู่ต้นศตวรรษที่ 20 จากการต่อสู้เรียกร้องของสตรี ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องยินยอมให้สตรีมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเช่นเดียวกับบุรุษ ในปี ค.ศ. 1919 และสำหรับคนผิวดำที่ต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเช่นเดียวกับคนผิวขาวก็ประสบความสำเร็จเมื่อมีการออกกฎหมายให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแก่คนผิวดำในปี ค.ศ. 1965 (Voting Right Act of 1965) (Dahl, 2001)

รูปแบบของประชาธิปไตย (Forms of Democracy)

รูปแบบ (Form)	ความหมาย (Definition)
ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy)	พลเมืองประชุมร่วมกันในสภาเพื่ออภิปรายถกเถียงและตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ร่วมกัน
ประชาธิปไตยโดยตัวแทน (Representative Democracy)	พลเมืองจะเลือกนักการเมืองเป็นตัวแทนเพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับปัญหา ต่างๆ ในนามของพลเมืองและโดยการควบคุมดูแลของพรรคการเมือง เพื่อมุ่งสู่การ เลือกตั้งครั้งถัดไป
ประชาธิปไตยเสรี (Liberal Democracy)	ขอบเขตของประชาธิปไตยถูกจำกัดโดยการคุ้มครองของรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะคุ้มครองสิทธิ ของปัจเจกบุคคล รวมทั้งเสรีภาพในการรวมกลุ่ม ทรรศนะ ศาสนา และเสรีภาพในการ แสดงความคิดเห็นหรือการพูด
ประชาธิปไตยใหม่ (New Democracy)	เป็นประชาธิปไตยที่สืบทอดมาจากการปกครองแบบเผด็จการในอดีต ซึ่งยังมีอิทธิพลต่อ การดำเนินการทางการเมืองและการชิงชัยอย่างต่อเนื่อง ประชาธิปไตยจึงไม่ใช่เกม การเมืองเพียงหนึ่งเดียวของประชาชน
ประชาธิปไตยครึ่งใบหรือกึ่ง- ประชาธิปไตย (Semi-Democracy)	เป็นประชาธิปไตยที่ปราศจากเสรีภาพ และไม่ให้ความเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจก บุคคล รัฐบาลที่มีการจัดตั้งขึ้นจึงอาจไม่ได้เป็นผลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่ยัง ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเผด็จการ หรือผู้ปกครองตามประเพณีดั้งเดิมที่ยังคงกุมอำนาจไว้ ในกำมือ
ประชาธิปไตยไทยนิยม(Thai Popular Democracy)	มีรูปแบบและลักษณะที่คล้ายคลึงกับประชาธิปไตยครึ่งใบ โดยการแอบอ้างความเป็น ประชาธิปไตยแต่ในนาม และเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผสมผสานกับการรักษาติดตามความเข้าใจของกลุ่มผู้ปกครองซึ่งมักมาจากกลุ่มทหารชน ชั้นนำเป็นหลัก

ที่มา : Hague, Rod and Harrop, Martin (2004: 35) และเพิ่มเติมโดยผู้เขียน

ทุกวันนี้ สหรัฐอเมริกามีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนของประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม โดยมีรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด ผู้ก่อตั้งประเทศมีความมุ่งหมายที่จะป้องกันมิให้เกิดรัฐบาลหรือผู้นำแบบเผด็จการทรราชย์ รวมทั้งเผด็จการโดยเสียงข้างมากเช่นเดียวกัน รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาจึงจัดวางระบบตรวจสอบและถ่วงดุล (check & balance) ระหว่างสถาบันทางการเมืองต่างๆ อำนาจถูกจัดสรรปันส่วนแยกย่อยไปตามโครงสร้างทางการเมืองในแต่ละระดับ ทำให้ไม่มีผู้ใดหรือองค์กรใดที่จะสามารถครอบงำอำนาจหน้าที่ของสาธารณะได้เพียงลำพัง รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้รัฐบาลต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ตามแนวทางดังกล่าวนี้ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลยังได้รับการปกป้องคุ้มครอง แม้จะได้รับผลกระทบกระเทือนอยู่บ้างจากการคุกคามภายนอก อย่างเช่นในเหตุการณ์กรณี 9/11 ขึ้นก็ตาม (Lyon, 2003)

ในกรณีของสหราชอาณาจักรหรือประเทศอังกฤษ อาจ会有ความแตกต่างกันอยู่บ้างในรูปแบบการปกครองตามระบบรัฐสภาโดยผู้แทนราษฎร ในช่วงศตวรรษที่ 18 อำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกตรวจสอบโดยอำนาจของรัฐสภา และผลจากการต่อสู้ระหว่างอำนาจ นำไปสู่ความสมดุลแห่งอำนาจระหว่างสภาผู้แทนราษฎร และสภานางกับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในช่วงศตวรรษที่ 20

ระบอบประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาเป็นระบบแบ่งแยกอำนาจ และแต่ละอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ตรงข้ามระบอบรัฐสภาของอังกฤษ เป็นระบบรวมอำนาจไว้ที่สภาผู้แทนราษฎร โดยการบริหารประเทศมักตกอยู่กับพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว (หรือบางช่วงสมัยอาจเป็นความร่วมมือกันมากกว่าหนึ่งพรรคก็ตาม) และอำนาจทางการเมืองมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งต่อไป (ปกติสภามีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี)

กระแสคลื่นลูกที่สองเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่งถึงต้นทศวรรษ 1960 หรือช่วงปี ค.ศ. 1962 ผลของสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ประเทศที่พ่ายแพ้สงครามถูกทำให้เป็นประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นเยอรมนีตะวันตก อิตาลี และญี่ปุ่น และพันธมิตรยุโรปตะวันตกในระหว่างสงคราม รวมทั้งประเทศเกิดใหม่อย่างอิสราเอล และประเทศที่ได้รับเอกราชจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจในอดีตโดยเฉพาะอังกฤษ ได้แก่ อินเดีย เป็นต้น

ประชาธิปไตยคลื่นลูกที่สองนี้อาจมีความแตกต่างจากประชาธิปไตยคลื่นลูกที่หนึ่ง ประชาธิปไตยคลื่นลูกที่หนึ่ง ทั้งในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษต่างมีระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรค (Two-parties system) ที่ผลัดเปลี่ยนกันเป็นรัฐบาล แต่ประชาธิปไตยคลื่นลูกที่สองกลับเป็นระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเด่นพรรคเดียว (One-dominant party system) อาทิ พรรค LDP (Liberal Democratic Party) ในญี่ปุ่น พรรคคริสเตียนเดโมแครต (CDU) ในเยอรมนีตะวันตก พรรคคอนเกรส (Congress Party) ในอินเดีย พรรคเลเบอร์ (Labour) ในอิสราเอล พรรคอัมโน (UMNO) ในสหพันธรัฐมาเลเซีย พรรคกิจประชาคม (People Action Party-PAP) ในสิงคโปร์ เป็นต้น

กระแสคลื่นลูกที่สามของการทำให้เป็นประชาธิปไตยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1974 และต่อเนื่องไปจนถึง ค.ศ. 1991 โดยปัจจัยสำคัญคือการสิ้นสุดของการปกครองโดยเผด็จการฝ่ายขวาในประเศยุโรปตอนใต้ อาทิ กรีซ โปรตุเกส และสเปน ในทศวรรษ 1970 และในบรรดาประเทศละตินอเมริกา ในช่วงทศวรรษ 1980 ติดตามด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและบรรดาประเทศบริวาร โดยเฉพาะในยุโรปตะวันออก ในช่วงปลายของทศวรรษ 1980

คลื่นลูกที่สามนี้เองที่ก่อกระแสไปในบริบททางการเมืองทั่วโลก ที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายในทุกทวีปต่างได้รับอิทธิพลของกระแสนี้ดังกล่าว กระแสคลื่นทางการเมืองครั้งนี้ก่อตัวอย่างเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยการเชื่อมต่อกับกระแสของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาทิ ในยุโรปความเป็นปึกแผ่นของประเทศประชาธิปไตยกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประชาคมยุโรป (European Union-EU) เป็นต้น

ประเทศประชาธิปไตยใหม่ (New Democracies)

นับตั้งกระแสคลื่นลูกที่สามเป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เปรียบเสมือนคลื่นสึนามิหลายระลอกคลื่นที่กระแทกไปยังประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศในแอฟริกา ละตินอเมริกา และเอเชียก็ตามล้วนได้รับผลกระทบจากคลื่นดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดปรากฏการณ์ของ

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและผู้นำประเทศก็ปรากฏขึ้นจากบรรดาประเทศที่เคยเป็นเผด็จการมาก่อน อาทิ การเลือกตั้งประธานาธิบดีสาธารณรัฐเกาหลีในปี ค.ศ. 1997 ก็ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจโดยสันติ การทำให้เป็นประชาธิปไตยในอินโดนีเซีย และอีกนับสิบประเทศในแอฟริกา กระแสคลื่นนี้ต่อเนื่องมาถึง กรณีการลุกฮือของประชาชนที่เรียกว่า Arab spring ในแอฟริกาตอนเหนือ อาทิ ตูนิเซีย อียิปต์ ลิเบียและ ประเทศในตะวันออกกลาง เป็นต้น

จากปรากฏการณ์ทางการเมืองทั่วโลก เราจะพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากประเทศที่เคยมีระบอบการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กลายมาเป็นประเทศประชาธิปไตย อาทิ สหพันธรัฐรัสเซียและประเทศที่เคยตกเป็นบริวาร และแม้ว่าจะเหลือประเทศที่ยังคงปกครองโดยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อยู่ก็ตาม ก็เหลือประเทศเหล่านั้นเพียงไม่กี่ประเทศ อาทิ สาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) คิวบา เกาหลีเหนือ และในบรรดาประเทศเหล่านั้นต่างก็ลดระดับความรุนแรงทางการเมืองลง โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อาจยกเว้นกรณีของเกาหลีเหนือเท่านั้น

ประชาธิปไตยครึ่งใบ (Semi-Democracy) หรือประชาธิปไตยจำลอง

สำหรับประเทศที่เคยปกครองโดยเผด็จการทหาร ทั้งในละตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย ส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนบริบททางการเมืองภายในประเทศที่เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยอิทธิพลทั้งจากภายในประเทศและภายนอกประเทศที่มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือทางการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เชื่อมต่อโลกเข้าด้วยกัน ช่องว่างทางด้านสถานที่และเวลาลดน้อยลงด้วยศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว เป็นผลให้เกิดกระแสคลื่นและอิทธิพลจากผลกระทบดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดในบรรดาประเทศที่เป็นเผด็จการก็ต้องพยายามปรับเปลี่ยนความเป็นเผด็จการให้ลดน้อยลง หรืออาจเรียกว่ามีความพยายามออกแบบระบบการเมืองแบบใหม่เพื่อรองรับต่อสถานการณ์ดังกล่าว ในชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป อาทิ ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ หรือ Semi-Democracy ซึ่งอาจอธิบายได้ว่ามันเป็นการดัดแปลงแบบพันธุ์ผสม (hybrid) หรือการอธิบายแบบเสียดสีของผู้คนทั่วไปว่าเปรียบเสมือนการตัดแต่งพันธุกรรมแบบใหม่ (Genetically modified organism-GMO) หรืออาจจะเรียกว่าประชาธิปไตยจำลอง (Pseudo Democracy) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างสาระของระบอบประชาธิปไตยกับระบอบเผด็จการ แม้ว่าผู้ปกครองอาจจะมาจากการเลือกตั้งก็ตาม แต่ก็ทำให้ความเคารพในสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลน้อย และเสมอๆที่มีการคุกคามฝ่ายตรงกันข้าม รวมทั้งการคุกคามประชาชน กลุ่มต่าง ๆ

เราอาจพิจารณาสมาชิกของกลุ่มประเทศประชาธิปไตยใหม่กับกลุ่มประเทศประชาธิปไตยจำลองว่ามีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ความแตกต่างอยู่ที่ประเทศประชาธิปไตยใหม่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้น แต่ประเทศกลุ่มประชาธิปไตยจำลองไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่

ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แต่ประการใด เราอาจสันนิษฐานหรือคาดการณ์ได้ว่าประเทศกลุ่มประชาธิปไตยใหม่จะไม่หวนกลับไปสู่ระบอบการปกครองแบบเผด็จการอีกต่อไป

ประชาธิปไตยไทยนิยม

คำว่า “ประชาธิปไตยไทยนิยม” อาจใช้คำในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Thai Popular Democracy” เป็นศัพท์ใหม่ที่เกิดจากวาทกรรมของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2561 และเขาได้อธิบายเพิ่มเติมเมื่อไปเป็นประธานในพิธีเปิดงานวันครูแห่งชาติ ครั้งที่ 62/2561 ณ หอประชุมคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 ดังนี้

“ประชาธิปไตยไทยนิยมในแบบของผม คือ ทำอย่างไรคนไทยจะเข้าใจประชาธิปไตยที่ต้องทำอย่างไรคนไทยจะทำในสิ่งที่ดีงาม ถ้าทุกคนมุ่งไปสู่สิ่งที่เปี่ยมหมายที่กำหนดไว้แล้ว นั่นแหละคือไทยนิยม คนไทยชอบทำ เราต้องทำสิ่งดี ๆ จะเกิดผลดีต่อบ้านเมือง วันนี้ขอโอกาสชี้แจงเพราะพาดหัวมาหลายวันแล้ว ประชาธิปไตยไทยนิยมของผม คนไทยชอบอะไรก็ชอบ รักอะไรก็รัก เกลียดอะไรก็เกลียด บางคนรัก ๆ เกลียด ๆ เกลียดข้างนี้บ้าง เกลียดข้างโน้นบ้าง ผมไม่เคยเกลียดใครเพราะทุกคนคือคนไทยทั้งสิ้น เว้นแต่หลายคนเขาเกลียดผม แต่ในห้องนี้ ผมว่าไม่น่ามี” (ไทยรัฐ, 2561)

“เราต้องการประชาธิปไตยที่คนไทยทั้งหมดทุกกลุ่มทุกฝ่ายเข้าใจ และมีอุดมการณ์อันเดียวกันที่จะทำให้ประเทศชาติเรามั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน นี่คือนิยามประชาธิปไตยแบบไทยนิยมของผม” นายกรัฐมนตรีกล่าวเมื่อ 16 ม.ค. 2561 (ข่าวสด, 2561)

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาได้อธิบายกระบวนการสร้างประชาธิปไตยไทยนิยม โดยการขับเคลื่อนจากบนลงล่าง ระดับข้างล่างมีประชารัฐอยู่ในพื้นที่ โดยมีการเตรียมทีมขับเคลื่อนไทยนิยมที่มาจากฝ่ายทหาร กอ.รมน.และมหาดไทยจำนวน 7,463 คณะ ออกปูพรมแบบดาวกระจายลงพื้นที่-เกาะประตูบ้านประชาชนจำนวน 83,151 หมู่บ้าน/ชุมชน โดยจะเริ่มฝึกอบรมพร้อมกันตำบลละ 1 หมู่บ้านตั้งแต่วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561 เป็นต้นไป ทั้งนี้ทีมขับเคลื่อนจะทำหน้าที่ชี้แจงเพื่อให้ประชาชนร่วมมือกันทำในสิ่งที่ตรงกับความต้องการ โดยระบุว่ำนั่นแหละคือไทยนิยม “ถ้าเราไปทำอะไรที่ไม่ตรงตามความต้องการของเขา ก็ไม่สำเร็จสักอย่าง”

ฉะนั้น กลไกสำคัญในเรื่องนี้คือประชารัฐและต้องสอดคล้องกับการปรองดองสมานฉันท์ ทำสัญญาประชาคม ทั้งหมดจะต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกัน “จึงฝากเรื่องประชาธิปไตยของประเทศ ต้องเป็นการเมืองที่ไทยนิยม คือเดินตามยุทธศาสตร์ชาติ และมีการปฏิรูปประเทศ” (ข่าวสด, 2561)

ในช่วงระยะเวลาต่อมา ในระหว่างการประชุมมอบนโยบายและการขับเคลื่อนไทยนิยมยั่งยืนเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 นายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวเปรียบเปรยประชาธิปไตยเป็นเสมือนทุเรียนและสับปะรดที่มีเปลือกและเนื้อใน

"การเลือกตั้งคือเรื่องเปลือกซึ่งก็จำเป็น แต่เปลือกกับเนื้ออะไรสำคัญกว่ากัน เบื้องต้นก็สำคัญพอกัน แต่อะไรสำคัญกว่ากันก็ต้องไปบอกชาวบ้าน ถ้าพอใจแค่นี้ จะได้แต่ตาสับประรดกับเปลือกทุเรียน ส่วนเนื้อในคือการเคารพเสียงส่วนมาก เคารพประชาชน การมีสิทธิเสรีภาพ การมีวัฒนธรรมทางการเมือง ความรักชาติ ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ตรงนี้คือเนื้อหาของประชาธิปไตย" รองนายกรัฐมนตรี ระบุ (เกษียร เตชะพีระ, 2550)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเผยแพร่แนวความคิดในการสร้าง “ประชาธิปไตยไทยนิยม” ของฝ่ายรัฐบาล ก็มีกระแสตอบโต้จากฝ่ายภาคนักการเมืองและภาคประชาชนส่วนต่างๆ รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อสารมวลชนแทบทุกแขนง โดยส่วนใหญ่ต่างมองในแง่ลบที่ใกล้เคียงกันว่าแผนเผยแพร่ประชาธิปไตยไทยนิยมถูกจัดให้เป็น "ภารกิจด้านความมั่นคง" ร่วมกับประเด็นอื่น ๆ ทั้ง "สัญญาประชาคมผูกใจไทยเป็นหนึ่ง", รัฐพิธี ฐานันท์ รุ่งฤทัย, รู้กลไกการบริหารราชการ, รู้เท่าทันเทคโนโลยี และร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด

หากจะเปรียบเทียบ “ประชาธิปไตยไทยนิยม” กับคำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ” ก็คงมีลักษณะใกล้เคียงกัน เมื่อลองกลับไปพิจารณาเหตุการณ์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ก็จะพบว่ามีรัฐธรรมนูญประหารอย่างน้อย 6 ครั้งจาก 13 ครั้งที่ถูกก่อการขึ้นเพื่อกอบกู้ส่งเสริมระบอบ “ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ” ขึ้นมาใหม่ ยกตัวอย่างเช่น (บีบีซีไทย, 21 กุมภาพันธ์ 2561)

หลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 โดยชนชั้นนำไทยได้วางกุศโลบาย "บัญญัติศัพท์" เพื่อรักษาเอกราชทางการเมือง ผดุงวัฒนธรรมของชาติ และวางหมากป้องกันฝรั่งบั่นทอนอำนาจปกครอง ทว่าผู้วางรากฐานทางความคิด "ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ" ให้ยังลึกในสังคมไทย-ฝั่งอุดมการณ์การเมืองแก่นายทหารไทย หันไม่พ้นผู้นำเผด็จการทหารที่ชื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งขึ้นสู่อำนาจหลังก่อรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2500 และ 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ได้ผูกอุดมการณ์ของทหารไทยไว้กับ 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ อุดมการณ์ชาตินิยม คณาธิปไตย และการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ การเมืองในยุคสงครามเย็นทำให้กองทัพอยู่ในสถานะของการเป็น "ผู้พิทักษ์" คอยปกป้องและคุ้มครองสถาบันหลักของประเทศ ก่อนประสบความสำเร็จอย่างถึงขีดสุดในการทำหน้าที่ "ผู้ปกครอง" หรือ "ผู้ควบคุมทางการเมือง" โดยการเมืองจะต้องเดินไปในทิศทางที่ผู้นำทหารปรารถนา และอะไรที่ขัดแย้งกับกองทัพ สิ่งนั้นขัดแย้งกับความมั่นคงของรัฐ (บีบีซีไทย, 21 กุมภาพันธ์ 2561)

อย่างไรก็ตามการ "ปฏิวัติประชาชน" ในเดือนตุลาคม 2516 ถือเป็นสัญญาณการปิดฉากลงของการแสดงบทบาทเป็น "ผู้ปกครองเต็มตัว" ของกองทัพ ภายใต้งานนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และแม้ว่าเหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 จะเป็นการทวงคืนอำนาจของเผด็จการทหารและบรรดาพวกนิยมขวาจัด มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ใน "ระบอบปฏิรูป" โดย "รัฐบาลหอย" ของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และกลายร่างเป็น "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" ในรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

แก่นแท้ของระบอบประชาธิปไตยคงให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงเชิงลบ ควบคู่กับลัทธิขั้วนิยมที่เน้นชนบทรบธรรมเนียมประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ ประกอบกับลัทธิผู้นำ โดยมีข้าราชการทหารและพลเรือนชั้นสูงรองรับอยู่ ซึ่งแนวความคิดนี้ยังคงมองมนุษย์ในแง่ร้าย และปฏิเสธความเสมอภาคของปัจเจกชนและมีวัตถุประสงค์อันดับแรกของภาระหน้าที่หลักของรัฐบาลคือเพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยนั่นเอง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีความแตกต่างแต่ประการใดกับการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติหรือ คสช. ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาและคณะ

ดังนั้น ความพยายามในการสถาปนา "ประชาธิปไตยไทยนิยม" ในปี 2561 ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้คำอธิบายของ พลเอกประยุทธ์ ที่ว่า "ประเทศไทยจะแตกแยกกันต่อไปไม่ได้" ก่อนระดมกลไกรัฐทุกหมู่เหล่าไป "ขายตรง" ประชาธิปไตยในแบบ คสช. พร้อม "ปรับทัศนคติ" ประชาชนให้คิดเหมือนกันเพื่อความปรองดอง นี่คือการปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นแล้ว-ได้ผลแล้วในการส่งวิทยากรกระบวนการที่เรียกว่า ครู ก. ข. ค. หลายแสนคนไปโฆษณาชวนให้ประชาชนร่วมลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เมื่อปี 2559

ขณะที่คู่มือการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืน ของกระทรวงมหาดไทย ให้นิยาม “ประชาธิปไตยไทยนิยม” ไว้ว่าคือการ “นิยมความดี ความงาม เป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนจะมุ่งมั่นในการทำ ความดี เพื่อประเทศชาติและบุตรหลานในอนาคต” พร้อมเรียกร้องให้คนไทยต้องมาร่วมกันแก้ปัญหาด้วยการ “เลือก ‘คนดี’ หรือ ‘ผู้แทนที่ดี’ โดยตั้งเกณฑ์การประเมิน ‘คนดี’ ไว้เสร็จสรรพ หลัง คสช. กับผู้สนับสนุนร่วมกันเขียน “ผืนการเมือง” ให้สังคมเกิดความหวาดกลัวตลอดเวลา 3 ปี 9 เดือนที่ผ่านมา พร้อมกับการตั้งคำถาม 5 คำถามโดยมอบหมายวิทยากร “ไทยนิยม” ไปดำเนินการสอบถามความเห็นของประชาชนทั้งประเทศจำนวน 66.18 ล้านคน

คำถามที่ว่าผู้นำ คสช. กำลังพาสังคมไทยย้อนยุคกลับไปเกือบ 40 ปี ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์หรือไม่ กล่าวคือ แม้จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็จะได้นายทหารนอก ราชการมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยที่นายกรัฐมนตรีแบบนี้ไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง ทั้งนี้ โดยอาศัยสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ที่มาจากการแต่งตั้งหรือการเลือก (ไขว้) จำนวน 250 คน เป็นฐานอำนาจหลัก

บทสรุป

การเมืองของประเทศไทยยังอยู่ในวังวนระหว่างเผด็จการกับประชาธิปไตย ในขณะที่โลกพัฒนาการไปข้างหน้าและประเทศส่วนใหญ่ต่างก้าวไปสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มากขึ้น ประเทศไทยกำลังติด “กับดัก” ของตนเอง โดยย่ำเท้าอยู่กับที่ระหว่างประชาธิปไตยครึ่งใบกับประชาธิปไตยจำแลงที่แปลงกายด้วยนามที่ไพเราะว่า “ประชาธิปไตยไทยนิยม” ทำให้ประเทศไทยได้กลายเป็นประเทศที่ล้าหลังและตกต่ำลงอย่างน่าใจหาย และไม่อาจฟื้นตัวได้ในระยะเวลาอันใกล้

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2550). รัฐประหารกับประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ข่าวสด. (2561). ประชาธิปไตยไทยนิยม หัวหน้านักสห.สั่งลุยตีป๊อ นักวิชาการ-ส.ส.วิพากษ์. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2561, จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/people/news_716450
- ไทยรัฐ. (2561). 'บิ๊กตู่' เจนนิยาม 'ไทยนิยม' เข้าใจประชาธิปไตยที่ถูกต้อง- ทำสิ่งดีงาม. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2561, จาก <https://www.thairath.co.th/content/1178607>
- บีบีซีไทย. (2560). ทิศทางการเมืองโลก ทิศทางการเมืองไทย และนโยบายสาธารณะ. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-43137043>
- บีบีซีไทย. (2561). “ประชาธิปไตยไทยนิยม” ขวดยใหม่ของเหล่านัก “ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ”. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-43137043>
- Aristotle. (1962 edn). *The Politics*. Trans. T. Sinclair (Harmondsworth and Baltimore. MD: Penguin.
- Dahl, Robert. (2000). *A Democratic Paradox?*, Scandinavian Political Studies. (23).
- Dahl, Robert A. (2001). *How Democratic is the American Constitution?*. New Haven. CT and London: Yale University Press.
- Finer, (1997). *The History of Government from the Earliest Times*, 3 vols. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Finley, M. (1985). *Democracy Ancient and Modern*. London: Hogarth Press.
- Hague, Rod & Harrop, Martin .(2004). *Comparative Government and Politics: An Introduction*. 6th Edition. Palgrave Macmillan.
- Hansen, Mogens Herman. (1991). *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*. Oxford and Cambridge, MA: Blackwell.
- Held, D. (1996). *Models of Democracy*. 2nd edn. Cambridge: Polity.
- Huntington, S. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman, OK and London: University of Oklahoma Press.
- Jones, A.H.M. (1957). *Athenian Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Lyon, D. (2003). *Surveillance after September 11 (Cambridge and Cambridge)*. MA: Polity.
- Madison, J. (1787) (1970 edn). “*The Federalist*, No. 10” in A Hamilton, J. Madison and J. Jay *The Federalist or, The New Constitution*. London: Dent and New York Packet, November 23.
- Paine, Thomas. (1969). *The Right of Man*. ed. H. Coollins Penguin Books, Harmondsworth.
- Stockton, David. (1990). *The Classical Athenian Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
